

Quaderns de l'IEV

PRESENTACIÓ DEL LLIBRE APROXIMACIÓ AL SECTOR DE LA PELL A VALLS (SEGLES XVI-XX): LA DIFÍCIL TRANSICIÓ DE LA MANUFACTURA GREMIAL ALS TALLERS INDUSTRIALS

per Magí Puig i Gubern

Conferència pronunciada a la sala d'actes de l'IEV-Valls, el 9 de juny de 1994, en el transcurs de la sessió acadèmica de presentació del llibre esmentat, obra de Clara Garcia i Cazorla i Maria Jesús Muñíos i Villaverde (volum XXXIV de la col·lecció «Biblioteca d'Estudis Vallencs», de l'IEV), guanyadores de la Borsa d'Estudis «Francesc Blasi»-1988 convocada per la Fundació Ciutat de Valls amb la col·laboració del Gremi de Blanquers de Valls.

Presentació

Vull agrair a l'Institut d'Estudis Vallencs la deferència d'encomenar-me la presentació d'aquest llibre, el qual és, sense cap mena de dubte, una aportació ben important, al bagatge d'historiografia econòmico-industrial de la capital de l'Alt Camp.

L'obra editada per l'Institut d'Estudis Vallencs es titula: *Aproximació al sector de la pell a Valls (segles XVI-XX): la difícil transició de la manufactura gremial als tallers industrials*. Les autores de l'obra són: Clara Garcia i Cazorla i M. Jesús Muñíos i Villaverde.

Aquest treball va obtenir la Borsa d'Estudis Vicent Blasi. El jurat estava format per Josep Rull (president); Josep M. Adzet, Josep M. Fonoll, Josep Martí i un servidor.

Algunes de les fotografies que il·lustren i enriqueixen l'obra pertanyen a l'arxiu de la família Rull i altres han estat realitzades per les autores i pels bons amics igualadins Armand Ramon, Joan Tomàs i Ramon Mascaró. Precisament avui, en acabar aquest acte, es farà la cloenda d'una exposició de fotografies sobre les adoberies d'Igualada. Ens omple de joia aquesta col·laboració cultural entre dues ciutats amb tradició adobera des de les seves arrels. Les autores han fet, al meu entendre, un treball admirable, i basant-se en dades concretes que han anat espigolant en les seves recerques per diverses fonts documentals, ens fan reviure les influències econòmica i social que el Gremi de Blanquers va tenir en la vida de Valls durant els segles XVI, XVII i XVIII, mentre l'associació gremial es va mantenir ferma. Ens expliquen detalladament com, amb les idees liberalitzadores, es va anar afluixant la disciplina gremial i com en el segle XIX, el ram de la pell entra en crisi i la seva importància social va davallant.

He llegit amb deteniment aquesta obra que avui es presenta, i la seva lectura em porta a establir un paral·lelisme entre Valls i Igualada, pel que fa a la indústria d'adobar pells

d'ambdues poblacions. Tant en una vila com en l'altra, les primeres dades escrites sobre aquesta indústria les trobem al segle XIV. Malgrat això, tot fa suposar que aquesta havia assolit un bon grau de preponderància per damunt de les altres indústries ja en el segle XIII. Igualment són molt escasses les dades documentals directes que es troben sobre adoberia a les dues ciutats. És un fet ben constatable que la indústria d'adobar pells de Valls i d'Igualada va créixer d'una forma continuada durant els segles XV, XVI, XVII i bona part del XVIII. La crisi produïda a començaments del segle XIX a causa de la guerra del francès fou comuna a les dues ciutats. És a partir d'aquesta guerra quan es trenca el paral·lelisme entre les dues places, podríem dir-ne bessones pel que fa al ram de la pell. Les causes per les quals la indústria adobera val·lenca va anar decandint en el segle XIX i la igualadina es va mantenir i va reeixir són diverses. Amb les dades que ens proporciona l'obra que ara presentem de Clara Garcia i M. Jesús Muiños i els meus coneixements que, des de jovenet, m'han impactat sobre la història, la vida i els costums del Gremi de Blanquers d'Igualada, procuraré de la manera més objectiva possible, exposar algunes d'aquestes causes. Hem de constatar que pel que fa al tema de comunicacions, ni Valls ni Igualada no foren massa afortunades. Totes dues ciutats restaren força aïllades de Barcelona. Aquesta circumstància va dificultar en el cas d'Igualada, i pel que veig també en el cas de Valls, el pas de la manufactura gremial a la industrial. Fins a l'any 1983 no s'inaugurà a Igualada un ferrocarril que comunicués la ciutat amb Martorell i Barcelona, i encara aleshores es va haver de conformar amb un carrilet de via estreta. La revolució industrial va ser ben negativa per la indústria tèxtil igualadina, la tercera més important de Catalunya fins al 1830, la qual va experimentar una forta davallada. L'energia hidràulica, per la migradesa del nostre riu, era inviable, i l'energia calorífica costava caríssima a causa d'haver d'anar a cercar el carbó molt lluny i per l'elevat preu del seu transport amb carros. Els industrials teixidors més importants abandonaren la ciutat i instal·laren les seves indústries a Barcelona i al Baix Llobregat. Es va produir una forta crisi i molta gent va emigrar. Els blanquers en aquesta època, d'esquena al progrés, i conservant els seus ancestrals mètodes d'adobar les pells, ajudaren a pal·liar el desgavell econòmic de la ciutat.

Diuen les autores d'aquest estudi de l'adobament a Valls que en el primer terç del segle XIX la força de les noves idees liberals va debilitar la cohesió gremial dels segles anteriors. En el Gremi de Blanquers d'Igualada això no va succeir, potser a causa del fet que Igualada estava encara més incomunicada que Valls. Però el Gremi de Blanquers de Valls va romandre unit i disciplinat durant gairebé tot el segle XIX. Així, l'any 1884 encara es feien contractes d'aprenentatge i hi havia tota l'organització gremial formada per la Dena o senat i s'elegien cada any els cònsols, els quals vetllaven totes les qüestions jurídiques, els priors que tenien cura de les relacions amb la confraria, el clavari o tresorer, el banderer, el baciner, els cordoners i els bastoners que cuidaven de les relacions corporatives i religioses i els visuradors que vigilaven la perfecta manufactura de la producció de cara a la seva futura comercialització. També hem de dir en aquest apartat que el fet d'haver-hi molta gent aturada, a causa de la crisi del ram tèxtil, va abaratir la mà d'obra a les adoberies i va fer per tant més competitiva la comercialització del producte acabat.

Les autores d'aquesta obra analitzen sobre el sector de la pell, els motius pels quals va experimentar una forta crisi la indústria adobera de Valls, i esmenten els drets sobre l'aigua que, adquirits pels industrials amb més capacitat econòmica, van perjudicar els petits artesans. Les mesures de sanitat imposades per les autoritats municipals en el segle XIX, va obligar molts blanquers a tancar, ja que tenien les seves adoberies tocant a barris residencials. També esmenten que en les primeres dècades del segle XX, l'Ajuntament de Valls denegava als industrials de la pell els permisos per instal·lar les noves màquines d'estirar pells, a causa del soroll que feien i de les queixes del veïnat.

—Com van viure els industrials blanquers d'Igualada aquests tres problemes?... A Igualada, la majoria de les adoberies es trobaven dintre el clos de les muralles, però, a darreries del segle XVII i començaments inicis del XVIII, a causa del gran increment que va experimentar aquesta indústria, de la insuficiència d'aigua dels pous dels quals es nodria, de la pressió de les autoritats sobre el gremi per la brutícia que els blanquers ocasionaven als carrers de la vila i les epidèmies que, per culpa de la insalubritat de l'ofici, ja s'havien originat, i com que els agremiats es trobaven en òptimes condicions econòmiques, a poc a poc anaren edificant les seves noves adoberies prop d'un rec, que ja existia des del segle XII, l'aigua del qual servia per accionar molins de cereals i per regar les hortes de la part de migdia de la vila. El rec que fornava als blanquers l'aigua necessària per treballar era propietat del moliner, el qual la repartia equitativament entre tots els usuaris. Això va evitar els drets d'aigua i els privilegis d'uns en perjudici d'altres. La ubicació de gairebé totes les adoberies en un barri industrial, allunyat del nucli urbà, va lliurar els blanquers igualadins de les traves municipals sobre sanitat i de les molèsties dels sorolls urbans.

Garcia i Muñíos fan avinent que els blanquers a Valls gaudien d'una situació de privilegi molt per damunt d'altres oficis del gremi que depenien d'ells, com eren els assaonadors, els aluders, els tiraters, els corretgers, etc. Aquesta prepotència dels blanquers va ocasionar el seu enriquiment, amb càrrec a l'encariment del producte manufacturat. Alhora també va originar litigis entre els diversos oficis. Principalment entre blanquers i assaonadors, pel fet que aquests, els assaonadors, es procuraven pells per acabar de blanquers d'altres indrets a preu més baix. Això anava contra les ordenances del gremi, les quals dictaminaven que els assaonadors havien de treballar les pells adobades a Valls i prohibien d'adquirir-ne d'altres procedències. Ens consta que els assaonadors de Valls compraven pells als blanquers d'Igualada. Precisament em contaven a casa, quan era un marrec que un rebesavi meu, que es deia Joan Alzina i que era tragner, feia molt sovint la ruta Igualada-Valls, i, segons m'explicaven, la majoria de vegades hi portava pells adobades molles. El que no explicaven era com s'ho feia per burlar la vigilància de les autoritats gremials vallenques per entrar un material d'estranguis. En el cas d'Igualada, també en el segle XVII, hi va haver desavinences entre blanquers i assaonadors. Però l'ofici d'assaonador va anar desapareixent durant el segle XVIII, ja que a les noves fàbriques que es construïen de nova planta prop del rec es feia alhora l'adobament i l'acabat de les pells. O sigui que s'unificaven tots dos oficis.

I finalment, en aquest tàndem de les indústries d'adobament de pells entre Valls i Igualada, vull parlar d'un fenomen que forma part de l'entorn diferent de les dues ciutats i que potser, i sense potser, és el que més ha influenciat en el desenvolupament successiu

de les indústries adoberes d'ambdues ciutats. Valls forma part d'una comarca agrícolament molt rica i, quan les circumstàncies es mostren desfavorables pel desenvolupament industrial a causa dels impostos i de les traves de tota mena, la gent abandona o malven els seus tallers i les seves fàbriques i cerca una millora del seu nivell de vida en el conreu de la vinya i del camp. Les autores d'aquest estudi reflecteixen molt clarament aquesta situació. En canvi la comarca de l'Anoia és agrícolament molt pobre, el pagès havia de treballar de sol a sol per obtenir uns mínims pel sosteniment de la família. Aquest pagès accepta de bon grat la duresa del treball a les adoberies per millorar la seva situació econòmica precària. En aquesta simbiosi blanquer-pagès, pagès-blanquer trobem la clau de l'èxit de la indústria adobera igualadina. Quan es va produir al segle passat la plaga de la fil·loxera, molts pagesos arruïnats van engruixir la mà d'obra barata i eficaç de les fàbriques d'adobar pells d'Igualada. Aquest excedent de mà d'obra va afavorir, sens dubte, el gran retard en la mecanització de la indústria adobera igualadina. Pensem que a Igualada la primera cubeta o molineta accionada amb motor de gas pobre va començar a funcionar en una adoberia l'any 1893 i que l'any 1894 es va instal·lar en una altra adoberia la primera màquina de vapor.

Després de sortejar tota mena de dificultats econòmiques i socials, totes dues indústries adoberes sobreviuen a la dura prova de la mecanització. L'any 1930 a Valls queden poques empreses, però de molta envergadura. A Igualada, se'n comptabilitzen dues-centes, encara que la majoria són petites. A Igualada es fabricava únicament sola a Valls es produïa badana i també sola.

Esperem i desitgem que aquestes indústries adoberes que han resistit la mecanització, el trauma de la Guerra Civil i de la postguerra, que s'han anat adequant constantment als mètodes més sofisticats dels nostres dies com l'electrònica i la informàtica, tinguin capacitat i encert per superar els grans reptes actuals de l'ecologia i del mercat únic europeu. El que ens plau constatar és l'estreta relació i bona amistat que sempre hi ha hagut entre els blanquers de Valls i els d'Igualada. Aquests actes d'avui són una prova que aquesta relació encara continua en els nostres dies. Josep Rull és una persona molt coneguda i apreciada pels blanquers d'Igualada i d'arreu de Catalunya per la seva continuada i meritòria tasca en la junta de la Unió d'Adobadors de Catalunya. També un important industrial adober de Valls, Josep Garriga, té actualment fàbrica d'adobar pells a Valls, a Igualada. I perdonin que expliqui una experiència personal que corrobora aquesta excel·lent i amistosa relació entre blanquers d'Igualada i de Valls. Era l'any 1958 i a casa estàvem interessats a instal·lar una assecadora tipus *Pasting* de la casa Trocken Technik. Ens assabentàrem que el Sr. Clols, de Valls, en tenia una en funcionament. Ens posàrem en contacte amb el Sr. Clols, el qual, amb molta amabilitat, ens va mostrar la màquina i ens va fer tota classe d'explicacions sobre els seus avantatges. Tant va ser així que ens va convèncer que la compréssim, no ens n'hem penedit mai.

Els demano excuses si m'he allargat massa en aquesta presentació i potser no he parlat prou de l'obra que es presenta. El llibre ha estat precisament el culpable d'aquestes reflexions en veu alta sobre els blanquers de Valls i d'Igualada.

La meua felicitació a Clara Garcia i Cazorla i a M. Jesús Muñíos i Villaverde per la tasca de recerca conscienciosa i admirable que han dut a terme i per la manera com han sabut reflectir socialment i política la idiosincràsia del Gremi de Blanquers de Valls al

llarg dels segles. Les encoratjo a continuar aquesta tasca d'investigació històrica sobre el ram de la pell de Valls, tan difícil per la poca documentació que es troba, però tan engrescadora i apassionant a mesura que es fan nous descobriments, especialment quan aquests desfan teories que des de temps reculats s'han considerat indiscutibles. Obres com aquesta que avui presentem ens ajuden a comprendre, estimar i agrair el gran mèrit dels blanquers, no solament de Valls, sinó de tot arreu que, amb la seva voluntat i esforç, han ajudat a millorar econòmicament i social els pobles respectius, gent que dedicava la seva vida al treball i no els quedava temps per deixar testimoni (perquè ni tan sols sabien escriure), de la immensa tasca que realitzaven.

Una felicitació ben sincera a la Fundació Ciutat de Valls que convoca la Borsa d'Estudis «Francesc Blasi» i a l'Excm. Ajuntament de Valls, els quals fomenten i donen a conèixer l'alliçonadora història del passat i ajuden a construir un futur més esperançador.

Finalment, l'enhorabona més cordial als membres de l'Institut d'Estudis Vallencs, pel seu reconegut prestigi cultural. Prestigi que renovellen una vegada més amb la presentació acurada d'aquest llibre sobre el ram de la pell, el qual forma el volum XXXIV de les seves publicacions. Això és realment una fita ben afalagadora. He parlat de les relacions entre els adobers de Valls i d'Igualada. Formaria un altre capítol i certament ben extens parlar de les relacions amistoses i dels intercanvis culturals entre l'Institut d'Estudis Vallencs i el Centre d'Estudis Comarcals d'Igualada. Capítol que deixarem per a una altra ocasió. Només aprofito l'avinentesa per dir als benvolguts col·legues de l'Institut d'Estudis Vallencs que al Centre d'Estudis Comarcals d'Igualada ens plauria que realitzéssiu una visita corporativa a Igualada, com havíeu fet antany, on us mostràrem les noves instal·lacions museístiques.

Moltes gràcies a tots per la seva amabilitat.